

Skolsimning – en kritisk genomlysning

© **Kristoffer Eriksson**

Linnéuniversitetet

Författarkontakt <kristoffer.eriksson@lnu.se>

Publicerad på idrottsforum.org 2024-12-04

Artikeln är en kritisk genomlysning av en av de största didaktiska utmaningarna i skolämnet idrott och hälsa (IDH), nämligen skolsimningen. Genomlysningen utgår från ett lärarprofessionsperspektiv, vilket är ett förhållningssätt som används för att verbalisera verk samma lärares tankar i ett forskningsfält som ofta exkluderar den reflekterande praktikerns perspektiv. Den kritiska ansatsen syftar till att ge en fördjupad helhetsbild av skolsimningen i Sverige.

Genomlysningen tar avstamp i det kvantifierade betygskriteriet som är en fragmenterad version av definitionen av simkunnighet, där allt förutom det mätbara har skalats bort. Simkriteriets avsaknad av tydlighet gällande kvalitativa aspekter rörande simkunnighet resulterar i att Sveriges IDH-lärare ser på och bedömer simkunnighet på olika sätt. Det konstateras att de metodologiska utmaningarna som präglar alla simkunnighetskartläggningar har en negativ inverkan på resultatens reliabilitet. Trots det tyder aktuella kartläggningar på att det finns en nedåtgående trend vad gäller simkunnigheten i Sverige. För att vända trenden vilar ett orimligt stort ansvar på IDH-lärare, men på grund av skolsimningens mångfacetterade utmaningar är det i många fall omöjligt för IDH-lärare att bedriva god, säker och kompensatorisk simun-

dervisning. De undermåliga villkoren påverkar elevernas chanser att dels lära sig simma, dels uppfylla kraven för ett godkänt betyg i ämnet IDH. Det är faktum som inte svarar mot skolans kunskapsuppdrag eller kompensatoriska uppdrag.

Avslutningsvis betonar artikeln vikten av att förbättra villkoren för skolsimningen genom att genomföra omfattande revideringar i de utbildningspolitiska skrivningarna rörande skolsimningen. Ett förslag som presenteras är att ta bort simkunnighet som ett betygsgrundande krav i ämnet IDH. Det ges även ett förslag på hur simkriteriet kan formuleras i syfte att öka reliabiliteten i simkartläggningar som genomförs i skolans regi. Avslutningsvis föreslås en pragmatisk och verklighetsförankrad modell för skolsimningen, där simkunnighet betraktas som hela skolans angelägenhet, inte enbart IDH-lärarnas.

KRISTOFFER ERIKSSON är högstadielärare och adjungerad lärare vid Linnéuniversitetet i Växjö. Han har en lärarexamen från Linnéuniversitetet och undervisar i skolämnen svenska, svenska som andraspråk samt idrott och hälsa. I sin roll som adjungerad lärare undervisar Kristoffer främst grund- och ämneslärarstudenter med inriktning idrott och hälsa.

Vad är relevant forskning för den reflekterande praktikern? Den frågan är utgångspunkten i Perssons och Bergs (2023) diskussion som publicerades i *Pedagogisk forskning i Sverige* förra året. Diskussionen grundas i att Persson och Berg (2023) vänder sig mot det didaktiska forskningsfältets ensidiga överrepresentation av pekpinneforskning (min sammanfattande benämning; jfr. Wiseman 2010), där artiklar skrivs fram i syfte att ge verksamma lärare, vilka betraktas som personer i behov av korrigeringar och upplysningar, konkreta lösningar på didaktiska utmaningar. För den reflekterande praktikern upplevs dessa instrumentella pekpinnelösningar mer ofta än sällan som enkelspåriga, aningen verklighetsfrånvända och synnerligen idealistiska (jfr. Thorp & Persson 2020; Matta 2022; Gutiérrez & Penuel 2014; Shutea et al. 2016).

Person och Berg (2023) har utarbetat ett förhållningssätt för att verbalisera och tillvarata verksamma lärares tankar i ett forskningsfält som ofta exkluderar den reflekterande praktikerns perspektiv. Förhållningssättet benämns som *lärarprofessionsperspektivet* (se Berg 2021; Berg & Persson 2023; Persson 2022), och vem är egentligen bättre lämpad att föra fram ett sådant perspektiv än just en reflekterande praktiker? Följande bidrag ska inte betraktas som instrumentell pekpinneforskning, utan som ett försök att uttrycka tankar ”som framträder i lärares praktiska erfarenheter av enskilda didaktiska situationer” (Persson & Berg 2023, s. 168). Med andra ord är bidraget *ett* lärarprofessionsperspektiv över *en* didaktisk utmaning i *ett* ämne; nämligen simundervisningen i ämnet idrott och hälsa (IDH). Genomlysningen tar utgångspunkt i följande textavsnitt: det kvantifierade betygskriteriet, simrelaterad forskning, skolsimningens utmaningar samt bristen på utbildningspolitiskt ansvarstagande.

Det tydliga (?) och kvantifierade betygskriteriet

Ett kunskapskriterium sticker ut i *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr 22* (Skolverket 2022a). Det återfinns i kursplanen för ämnet idrott och hälsa (IDH) och är formulerat enligt följande: ”Eleven hanterar nödsituationer på land och vid vatten samt simmar 200 meter i en följd varav 50 meter i ryggläge” (Skolverket 2022a, s. 51–53). Utformningen av kriteriet är till stor del ett resultat av den efterfrågan av en nationellt fastställd definition av simkunnighet som saknades i *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet: Lpo 94*. Avsaknaden av en definition gav upphov till stora likvärdighetsimplikationer eftersom varje enskild skola själva fick avgöra hur simkunnighet skulle definieras (se Kraepelien-Strid 2004). Fram till 2011, då ovanstående formulering inkluderades i *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr 11*, kunde vissa elever som klarade av att crawla allt från 25 till 150 meter klassificeras som simkunniga utifrån vissa lokala definitioner medan andra elever inte gjorde det utifrån andra lokala definitioner (se Lindmark 2004; Svenska Livräddningssällskapet 2010).

Dagens simkriterium, som är sprunget ur en önskan om och ett behov av tydlighet och samsyn, utmärker sig på flera sätt. Ett av dessa är avsaknaden av åldersmässig progression. För övriga kriterier höjs förväntningarna desto äldre eleverna blir, men simkravets formulering är identisk för mellan- respektive högstadiet, vilket betyder att exakt samma krav ställs på elever i årskurs 6 som på elever i årskurs 9. Därutöver innehåller övriga kriterier, i såväl IDH som i övriga ämnen, värdeord som i olika grad rör kvalitet och som har som funktion att exempelvis särskilja en E-prestation från en C-prestation (se Skolverket 2022a). Några sådana kvalitativa parametrar behöver IDH-lärare inte ta hänsyn till vid bedömning av elevers simkunnighet. Avsaknaden av värdeord i kombination med kvantifieringen, vilken i sig är unik för den svenska skolans betygskriterier, resulterar i en dikotomi. Vad gäller elevers simkunnighet finns inga betygsnivåer, inga kvalitativa aspekter och inga gråskalor, åtminstone inte i styrdokumentet. Det är svart eller vitt. Kravet är kvantifierat. Antingen kan eleven simma 200 meter varav 50 meter i ryggläge eller kan eleven inte göra det.

Det kvantifierade betygskriteriet bygger (till viss del) på definitionen av simkunnighet. ”Simkunnig anses den som kan falla i vattnet, få huvudet under ytan och efter att åter ha tagit sig upp till ytan, kan simma 200 meter på djupt vatten varav 50 meter på rygg” (Svensk simidrott u.å.; se även

Svenska Livräddningssällskapet u.å.a). Definitionen skrevs fram 1996 av de nordiska livräddningsorganisationerna, vilka även slog fast att bröstsim och liksidigt ryggsim är de bästa simsätten att kunna ur ett säkerhets- och livräddningsperspektiv (Svenska Livräddningssällskapet 2010). Jämförs bedömningskriteriet med den fullständiga definitionen av simkunnighet inkluderar kriteriet enbart den avslutande formuleringen rörande själva simningen. Det ställs exempelvis inga krav på att eleverna ska klara av att ha huvudet under vattenytan, och förutom den aningen svävande benämningen *ryggläge* exkluderas anvisningar gällande teknik och/eller simsätt.

Betygskriteriet är alltså en fragmenterad återgivning av definitionen av simkunnighet, där allt förutom det mätbara har skalats bort. Rent krasst, åtminstone ur ett strikt läroplansperspektiv, betyder det att simning i skolan inte har någonting med kunskap att göra *per se*, utan snarare förmåga. Eller kanske inte ens det? Rör det sig kanske om kapacitet? Hur som helst tycks simkunnighet, inte minst med tanke på simkriteriets unika och utmärkande drag, ha andra värden och fylla andra syften än skolans kunskapsuppdrag. Den tolkningen styrks av utbildningsråd Sabina Vesterlunds uttalande: "Kravet bygger på ett säkerhetstänk och värnande om liv" (Skolverket 2022b). I egenskap av att vara statens största och enda obligatoriska instans fyller alltså skolan, eller rättare uttryckt ämnet IDH, en form av säkerhetspolitisk funktion. Det kvantifierade simkriteriets primära syfte är att fungera som statens förlängda arm i ett försök att kontrollera simkunnigheten för att därigenom dels säkerställa en hög andel simkunniga medborgare, dels hålla nere drunkningstillbudet och värna om den svenska befolkningens liv och hälsa.

Det är högst rimligt att simkunnighet anses vara nära knutet till liv och hälsa i ett kustrikt land som till 9% täcks av sjöar (SLU 2023), men däremot bör illusionen gällande simkriteriets höga grad av tydlighet inte bara ifrågasättas, utan även hävas. Utbildningsråd Sabina Vesterlund, och många med henne, menar att "inget annat betygskriterium [...] är så tydligt som det för simkunnighet" (Skolverket 2022b). Sådana uttalanden syftar på kvantifieringen som ses som synonymt med *tydlig* eftersom det uttrycks exakt hur många simmade meter som motsvarar simkunnighet, men i skuggan av kvantifieringen finns alla kvalitativa parametrar som exkluderats i simkriteriets formulering och gällande dessa finns ett stort tolkningsutrymme.

Vidden av tolkningsutrymmet är starkt framträdande i exempelvis Facebook-gruppen *Idrottslärare*, där de cirka femtontusen medlemmarna inför varje terminsslut, år efter år, möts av (likartade och i många fall samma) simrelaterade inlägg. Den semantiska dissonans som präglar till och med

de mest centrala simrelaterade termerna, som exempelvis *magläge*, *ryggläge* och *i en följd*, ger upphov till en mängd frågor hos Sveriges IDH-lärare. Är en elev simkunnig om den genomför hela simprovet i ryggläge? Ja, enligt vissa. Nej, enligt andra. Är en elev simkunnig om den genomför en klar majoritet av simprovet i ryggläge? Ja, enligt vissa. Nej, enligt andra. Spelar teknik och/eller simsätt någon roll? Måste eleverna simma bröstsim och liksidigt ryggsim? Eller kan en elev som simmar hundsim eller crawl anses vara simkunnig? Ja, enligt vissa. Nej, enligt andra. Får eleverna skjuta ifrån eller ta tag i bassängkanten? Ja, enligt vissa. Nej, enligt andra. Kan en elev som inte klarar av att få vatten i ansiktet anses vara simkunnig? Ja, enligt vissa. Nej, enligt andra.

I ovanstående stycke återfinns endast ett axplock av IDH-lärares oenigheter gällande bedömning av elevers simkunnighet, men inte desto mindre vittnar dessa om att simkriteriet inte är så tydligt och dikotomiskt som Vesterlund (Skolverket 2022b) och många med henne tycks tro. Skolsimningen genomsyras fortfarande av de problem, det vill säga gråskalor, frågetecken och oklarheter, som skulle stävjas i och med ett tydligt formulerat simkriterium (jfr. Kraepelien-Strid 2004; Lindmark 2004). Dessa ger upphov till en pluralitet av lokala tolkningar, vilka har en negativ inverkan på likvärdigheten, rättssäkerheten, simkunnigheten samt reliabiliteten och validiteten i kartläggningar av simkunnigheten i Sverige (jfr. Kraepelien-Strid 2004).

Det som var avsett som ett kvantifierat och tydligt betygs-kriterium blev alltså i praktiken enbart ett kvantifierat kriterium, där den enda egentliga samsynen bland Sveriges IDH-lärare är den sammantagna sträckan som elever behöver simma för att klassificeras som simkunniga. Vad gäller övriga parametrar, som exempelvis teknik och simsätt, saknas konsensus, vilket innebär att en diskussion om ett nytt simkriterium och hur ett sådant ska formuleras för att inbegripa kvantitativa såväl som kvalitativa aspekter inte bara är rimlig, utan i allra högsta grad välbehövlig. Först när en sådan diskussion genererat framskrivningen och implementeringen av ett holistiskt och evident kriterium kan det på goda grunder talas om att skolsimningen de facto bygger på ett säkerhetstänk och värnande om liv.

Simrelaterad forskning

Den gemensamma nämnaren för majoriteten av simrelaterade undersökningar är ovisshet (se exempelvis Gustavsson, Olsson & Andersson 2013; Svensk simidrott 2021). Ett av de klaraste bevisen för det är en registerstudie från Karolinska Institutet som visar att det i snitt sker 400 drunkningsfall i Sverige per år (med dödligt såväl som icke-dödligt utfall), vilket är statistik som sätter ljus på ett stort tidigare mörkertal eftersom siffran är ungefär fyra gånger högre än den som varit rådande före 2021 (Claesson et al. 2021; se Lindberg 2021 för en sammanfattning av artikeln).

I jämförelse med *simkunnighet* är *drunkning* betydligt enklare att undersöka. Om drunkningsundersökningar, trots lättillgänglig och evident empiri, präglas av höga mörkertal och stor ovisshet är det inte bara rimligt, utan snarare troligt att studier som ämnar kvantifiera simkunnighet i stor utsträckning utgörs av spekulationer och inte av obestridliga fakta. Svenska Livräddningssällskapet (2023) simkunnighetsrapport är inget undantag. Rapporten bygger på en intervjuundersökning, där 1000 informanter (18–79 år) fick genomföra en självskattning. Resultaten visar att 21% av den vuxna delen av befolkningen inte tror sig kunna simma 200 meter. Svenska Livräddningssällskapet (2023) menar att procentsatsen innebär att var femte vuxen svensk inte är simkunnig, men ett sådant påstående saknar i mångt och mycket giltighet. Det enda resultaten faktiskt visar är hur den självskattade simförmågan ser ut, vilket egentligen säger ytterst lite om den reella simkunnigheten hos den vuxna populationen i Sverige, inte minst eftersom kunskapen om skattad kontra faktisk simförmåga är mycket låg (se Moran et al. 2012). Självskattningar i sig är sällan tillförlitliga (se exempelvis Bryman 2018) och en av ytterst få studier som har undersökt relationen mellan verklig och upplevd simförmåga slår fast att en sådan korrelation är relativt svag (Moran et al. 2012).

Utöver det problematiska i att basera verklig simförmåga på självskattad simförmåga svarar 59% av informanterna i simkunnighetsrapporten att de inte har simmat 200 meter de senaste 12 månaderna (Svenska Livräddningssällskapet 2023). Detta har också en negativ inverkan på resultatens trovärdighet eftersom simkunnighet är en färskvara (Svensk simidrott 2021), vilket betyder att risken är stor att många av informanterna som tidigare varit simkunniga inte är det längre, trots att de tror sig vara det. Simkunnighetsrapporten säger alltså eventuellt inte särskilt mycket om simkunnigheten i Sverige, men den är ytterligare ett bevis på att simrelate-

rad forskning och kartläggning i hög grad präglas av ovisshet och spekulationer.

Skolverkets (2022c) rapport, som syftar till att följa upp simkunnigheten i årkurs 6, presenterar inte heller obestridliga fakta, men resultatet speglar den preliminära bedömningen som utbildningsråd Sabina Vestertlund uttryckte inför genomförandet av rapporten och som baserades på utmaningar kopplade dels till flyktingmottagandet 2015, dels till coronapandemin (Jällhage 2021a; jfr. Skolverket 2022c). Enkätundersökningen är den tredje i sitt slag (tidigare undersökningar genomfördes 2010 och 2014), och den riktades till IDH-lärare som blev ombedda att ”bedöma andelen elever som kommer att nå kunskapskravet för årkurs 6 när det gäller att simma 200 meter varav 50 meter på rygg” (Skolverket 2022c, s. 9). Rapporten menar att simkunnigheten i årkurs 6 har sjunkit med två procentenheter sedan 2014 och nu ligger på 93%. Det är en procentsats som innebär att cirka 8300 elever lämnade mellanstadiet utan att ha uppfyllt simkriteriets krav (Skolverket 2022c).

Huruvida det har skett en nedgång gällande simkunnighet i årkurs 6 eller inte bör betraktas som ovisst eftersom felkällorna i Skolverkets (2022c) rapport gör att jämförbarheten över tid är relativt svag. 2014 var svarsfrekvensen 81% (Skolverket 2014) medan den 2022 endast var 59% (Skolverket 2022). Dock var urvalet betydligt större 2022 och svarsandelen motsvarar 919 skolor, vilket bör jämföras med de 407 skolor som besvarade enkäten 2014. Trots den låga svarsfrekvensen borde rapporten från 2022 alltså ge en mer representativ bild än den från 2014. Å andra sidan, och utifrån samma perspektiv, är bortfallet (376 skolor) 2022 nästan lika stort som svarsandelen 2014 (Skolverket 2014, 2022c). Hur som helst har den låga svarsfrekvensen, trots bortfallsanalys och viktade resultat, en negativ inverkan på kartläggningens representativitet och giltighet, i synnerhet eftersom det inte framkommer hur stor andel av bortfallet (41%) som utgörs av skolor med sämre socioekonomiska förutsättningar. Den faktorn är nämligen av stort intresse eftersom skolors elevsammansättning såväl som socioekonomiska förutsättningar i allra högsta grad påverkar andelen simkunniga elever. På skolor med goda socioekonomiska förutsättningar uppfyllde 95% av sjätteklassarna simkriteriets krav, jämfört med 89% på skolor med sämre socioekonomiska förutsättningar (Skolverket 2022c).

Adderas ovanstående felkällor med den tidigare nämnda problematiken gällande lokala definitioner av simkunnighet är det rimligt att anta att kunskapen om svenska elevers faktiska simkunnighet är relativt svag (jfr. Kraepelien-Strid 2004). Dessutom blev lärarna ombedda att bedöma

andelen elever som förväntades nå betygskravet, vilket inte är detsamma som att bli ombedd att redogöra för andelen simkunniga elever. Att inte vara simkunnig är synonymt med att inte kunna simma 200 meter varav 50 på rygg, men att inte ha uppfyllt betygskravet kan bero på andra faktorer som exempelvis frånvaro, vilket är något som majoriteten (76%) av lärarna har uppgett som en utmaning när det kommer till skolsimning (Skolverket 2022c). I rapporten framgår det alltså inte hur stor andel av eleverna som är simkunniga, utan hur stor andel som når betygskravet. Trots att skillnaderna i dessa andelar antagligen är relativt små är de likväl inte fullt ut ekvivalenta, och det hade varit intressant att ta del av hur stor andel av eleverna som inte nådde betygskravet för att de faktiskt hade en bristande simförmåga.

En annan fråga som saknar svar är hur många av de simkunnighetsklassificerade eleverna som hade uppfyllt kraven som är inbakade i Svenska Livräddningssällskapets (u.å.a) definition av simkunnighet. En välgrundad gissning, uteslutande baserad på erfarenhet och kollegiala samtal, är att en sådan differens är stor. Ytterligare en välgrundad gissning, delvis grundad i en av få studier som har undersökt elevers förmåga att simma i vågigt vatten (se Kjendlie et al. 2013), är att en stor del av eleverna inte hade klarat simprovet om det hade genomförts i sjö eller hav, vilket är ett oroväckande antagande eftersom majoriteten av drunkningsolyckorna med dödligt utfall sker i just sjöar och hav (Claesson et al. 2021).

I vilken utsträckning befintliga siffror motsvarar den faktiska simkunnighetsandelen i Sverige är svår att bedöma. Det saknas aktuella simkunnighetsundersökningar för elever på högstadiet och gymnasiet, och nyligen genomförda kartläggningar för resterande del av populationen speglar antagligen inte fullt ut den verklighet som de ämnar ge en bild av. Nuvarande kunskapsläge är helt enkelt inte indisputabelt, till stor del för att det finns metodologiska utmaningar med att kvantifiera simkunnighet, vilket resulterar i osäkerhet och mer eller mindre välgrundade spekulationer. Likväl tyder aktuella kartläggningar på att det finns en nedåtgående trend vad gäller simkunnigheten i Sverige. För att vända trenden vilar ett (orimligt) stort ansvar på ämnet IDH och Sveriges IDH-lärare.

Skolsimningens utmaningar

Sju av tio lärare i Skolverkets (2022c, s. 15) granskning upplever att det finns utmaningar vad gäller de mest basala förutsättningarna för att bedriva god simundervisning, nämligen ”elevers frånvaro från simundervisningen, tillgång till tider i simhall och möjlighet att erbjuda extra simundervisning för de elever som behöver det.” Det bör nämnas att ungefär en fjärdedel av lärarna uppger att simundervisningen påverkas av ovanstående utmaningar i stor utsträckning. Majoriteten av dessa lärare verkar i skolor med lågt socioekonomiskt index, hög andel utrikesfödda elever och, i sammanhanget, låg andel simkunniga elever (under 90%). Skolorna som är i behov av bäst undervisningsmöjligheter, främst på grund av klassdemografiska aspekter, upplever med andra ord att förutsättningar är otillräckliga, medan skolor som har ett högt socioekonomiskt index, låg andel utrikesfödda elever och hög andel simkunniga elever (nära 100%) upplever att utmaningarna gällande simundervisningen inte har en lika stor negativ inverkan (Skolverket 2022c).

I ovanstående stycke, såväl som i Skolverkets (2022c) rapport, benämns skolsimningen som *simundervisning*, men det är sällan semantiskt försvarbart. *Undervisning* definieras som ”förmedling av kunskaper eller färdigheter i organiserad form i skola eller dylikt” (Svenska.se 2022a). För att kunna klassificera något som *undervisning* behöver således en lärare, under X antal lektioner, förmedla ämnesspecifika kunskaper och/eller färdigheter, men på grund av knappa ekonomiska och materiella resurser saknas en sådan möjlighet för en stor del av Sveriges IDH-lärare (Skolinspektionen 2018; Skolverket 2022c). Om kriterierna för att kunna definiera något som *undervisning* inte uppfylls måste aktiviteten som genomförs under skolsimningen benämnas som något annat. En lärare i Skolverkets (2022c, s. 11) granskning kommenterar skolsimningen på ett sätt som ger språkliga verktyg för att kunna definiera vad skolsimning faktiskt är: ”Vi bedriver inte simundervisning på vår skola. Det finns varken tid, pengar eller resurser till det. Vi kollar endast av elevernas simkunskaper en gång per läsår.” Den sista meningen i citatet är rent semantiskt i stort sett identisk med ”undersökning med hjälp av någon mätmetod för att fastställa om något är lämpligt eller tillräckligt bra” (Svenska.se 2022b), vilket är definitionen av *prov*.

Att skolsimningen i de flesta fall bör benämnas som ett prov, inför vilket eleverna inte ges chansen att träna, är ett konstaterande som styrks av Skolinspektionens (2018, s. 22) kvalitetsgranskning av ämnet IDH: ”Till

övervägande del används de få tillfällen per termin som finns att tillgå för de flesta skolorna till att kontrollera kunskapskravet i simning 200 m varav 50 m i ryggläge.” Ett av de största hindren för simundervisning i skolan är alltså att det, för de flesta skolorna, inte finns förutsättningar att bedriva *undervisning* över huvud taget. Den krassa sanningen är att de bristfälliga resurserna i många fall enbart räcker till att genomföra ett simprov för att testa elevernas simförmåga en gång per läsår (Skolinspektionen 2018; Skolverket 2022c). För skolor med en hög andel simkunniga elever utgör de enstaka simtillfällena inte ett lika påtagligt hinder för måluppfyllelsen som det gör för de skolor som har ett stort elevantal i behov av *simundervisning*, men för varje enskild icke simkunnig elev torde premisserna för skolsimningen upplevas som ett stort svek.

Villkoren för skolsimningen är onekligen undermåliga, och det slår absolut hårdast mot eleverna som är i störst behov av goda undervisningsmöjligheter. Men eftersom simning som ämnesinnehåll är en särart i den svenska skolan är det svårt för somliga att ta utmaningarna för vad de verkligen är. Många tycks se på skolsimning enligt en absurd status quo-princip, där undermåligheten negligeras av den enkla anledningen att det är allmänt vedertaget att det finns (för) få närliggande och tillgängliga bassänger. Det råder alltså en typ av acceptanslogik som för tankarna till låten *Det blir som det blir när det är som det är*, men om hindren i stället uttrycks med andra ord utkristalliseras antagligen vidden av problematiken. De fyra huvudutmaningarna för skolsimningen kan formuleras på följande sätt: Till övervägande del blir eleverna i ämnet IDH bedömda på ett ämnesinnehåll som de vare sig blivit undervisande inom eller fått möjlighet att öva på inför provtillfället. Sju av tio IDH-lärare upplever att det är svårt att erbjuda eleverna en passande undervisningslokal. Sju av tio IDH-lärare upplever att det är svårt att få eleverna att närvara vid ett betygsgrundande provtillfälle. Sju av tio IDH-lärare upplever att det är svårt att sätta in kompensatoriska insatser, såsom stödundervisning, till de elever som är i behov av stöttning för att uppnå ett betygskriteriums krav.

Skolsimningen är förvisso ojämförbar med all annan undervisningsaktivitet som bedrivs i den svenska skolan, men för att understryka och tydliggöra vidden av hindren bör ändå en jämförelse med andra ämnen göras. Att bedöma elevernas simförmåga utan att först ha bedrivit simundervisning är jämförbart med att en historielärare kräver att elever ska skriva ett prov om Förintelsen, utan att eleverna har fått någon ämnesspecifik undervisningstid inför provtillfället. Att ha svårt att få eleverna till simhallen är jämförbart med att en engelsklärare upplever svårigheter att få en

stor andel elever att närvara vid ett grammatikprov. Att inte ha tillgång till en bassäng är jämförbart med att en matematiklärare inte har tillgång till en sal som är lämpad för exempelvis geometriundervisning. Att inte kunna erbjuda icke simkunniga elever extrasimning är jämförbart med att resurser inte sätts in för att stötta läsutvecklingen hos lässvaga elever.

På grund av skolsimningens unika drag är det kanske svårt att se på skolsimningen som vilket annat betygsgrundande ämnesinnehåll som helst, men så länge förmågan att simma 200 meter varav 50 meter i ryggläge är en del av ett betygs kriterium och således påverkar, och i många fall avgör, elevers slutbetyg finns inget annat alternativ än att kräva att de mest basala förutsättningar för att bedriva god *undervisning* uppfylls. Lärarna, i synnerhet de som verkar i socioekonomiskt utsatta områden, behöver få möjlighet att *undervisa* eleverna. Lärarna behöver kunna erbjuda eleverna, framför allt de icke simkunniga, en lämplig undervisningslokal. Lärarna behöver få stöttning för att råda bot på elevfrånvaron från det betygsgrundande provtillfället. I dagsläget är så inte fallet, åtminstone inte för sju av tio IDH-lärare.

Utöver hindren som rör elevfrånvaro, tillgång till bassänger och möjlighet att bedriva extrasimning i enlighet med det *kompensatoriska uppdraget* (se Skolverket 2024) menar två tredjedelar av lärarna i Skolverkets (2022c) rapport att det i olika former råder personalbrist i samband med skolsimningen. Personalbristen rör dels simundervisningen i sig, dels den ordinarie IDH-undervisningen som påverkas av att IDH-lärarna är borta på andra uppdrag. Att en stor andel lärare ger uttryck för att det råder personalbrist i samband med simundervisning är problematiskt utifrån flera perspektiv. Personalbrist påverkar av självklara skäl undervisningskvaliteten i form av att antalet pedagoger avgör hur mycket tid som kan ägnas åt varje enskild elevs simutveckling. Färre pedagoger är helt enkelt synonymt med färre individfokuserade minuter, men perspektivet som bör väcka störst oro rör inte elevernas förutsättningar till simutveckling, utan deras säkerhet. Låg, och i synnerhet en *för* låg, vuxennärvaro är en stor säkerhetsrisk.

Rekommendationerna för säker skolsimning gör det gällande att det ska närvara en HLR-utbildad och simkunnig vuxen per fem simkunniga respektive tre icke simkunniga elever (MSB 2012; Svenska Livräddningssällskapet u.å.b). En sådan tumregel kräver att minst fem vuxna är i simhallen med en skolklass på tjugofem elever. Att som skola ha möjlighet att lösgöra en så stor del av en personalstyrka är ingen självklarhet. I många fall anses det tvärtom vara en orimlighet (se Jällhage 2021b; Skolverket 2022c; Olsson 2023). Vuxennärvaron behöver visserligen inte enbart ut-

göras av skolpersonal. Extern vuxennärvaro, exempelvis i form av simlärare, är en lösning som är vanligt förekommande, trots att det i många fall upplevs vara kostsamt (Skolverket 2022c; Tonström 2023). Valfungerande lösningar, rutiner och strategier är inget unikt, och i flera kommuner finns centralt framtagna riktlinjer som syftar till att ge verktyg och direktiv för säker skolsimning. Ett stort antal av dessa skrivningar är dock varken uppdaterade eller välskrivna, utan tvärtom gamla, inadekvata, otydliga och till och med okända för rektorer och lärare (Jällhage 2021b).

Det som är än mer oroväckande än klandervärda riktlinjer är en total avsaknad av riktlinjer, vilket är verkligheten för en stor andel av landets kommunala skolor. 2021 visade en granskning att sex av tio kommuner saknade centrala riktlinjer för simning (Jällhage 2021b). Granskningen föranleddes av att behovet av genomtänkta säkerhetsrutiner realiserades i sin brutala form efter dödsfallet av en 6-årig pojke som förolyckades under ett skolsimningspass (Jällhage 2020), där de tre närvarande lärarna ansvarade för 40 barn, varav flera var icke simkunniga. Hade simpasset genomförts enligt rådande rekommendationer hade elevgruppen antingen behövts tredelas eller övervakas av minst nio vuxna. Det innebär att elevgruppen var tre gånger för stor, alternativt att vuxennärvaron hade behövts tredubblas. Risken att en incident inträffar under sådana förhållanden är hög, och på grund av de bristande säkerhetsrutinerna resulterade tragedin i rättsliga åtgärder (Olsson 2023). Tingsrätten bedömer att huvudmannen inte tagit sitt arbetsmiljöansvar och kräver kommunen på 1,5 miljoner kronor i böter. Dessutom döms lärarna och rektorn till dagsböter eftersom de också anses ha gjort sig skyldiga till arbetsmiljöbrott. Kommunen döms utöver böter till att betala 138 000 kronor i skadestånd till den drunknade pojks familj (Olsson 2023).

Dödsfall är lyckligtvis mycket ovanligt, men det är inte det minsta ovanligt att läsa eller höra talas om fall där IDH-lärare, precis som de nyligen dömda IDH-lärarna, åker till simhallen med alltför stora elevgrupper (se exempelvis Jällhage 2021b). Hans Flygare, ombud för Sveriges Lärare, försvarar de närvarande lärarna genom att understryka att tragedin likväl hade kunnat inträffa under något av hans år som undervisande IDH-lärare eftersom "[den svenska skolan] står under ekonomisk press [...] Det finns inte riktigt resurser att [bedriva skolsimning] på det vis som rekommendationerna kräver" (Olsson 2023). Citatet sätter fingret på huvudproblemet

för alla utmaningar som rör skolsimningen: Det finns alltför sällan resurser för att bedriva god och säker *simundervisning*.¹

Det är hög tid att se skolsimningens utmaningar för vad de verkligen är: konsekvenser av ett utbildningspolitiskt haveri och systemfel utan motstycke i den svenska skolan. Simning som ämnesinnehåll, precis som det kvantifierade och problematiska simkriteriet, motiveras av ett säkerhetstänk och värnande om liv. En sådan motivering är inget annat än hyckleri eftersom det inte tycks vara värt att avsätta nödvändiga medel för att IDH-lärarna ska ges ekonomiska, materiella och personella förutsättningar att bedriva *undervisning* som kan klassificeras som god och säker. IDH-lärarna kan göra ytterst lite åt de bristande villkoren, men det är likväl IDH-lärarnas skyldighet att försöka uppfylla de undervisningspolitiska kraven som står framskrivna i läroplanen. Försöken resulterar alltför ofta i en otrugg skolaktivitet som inte svarar mot skolans tillsynsansvar, kunskapsuppdrag eller kompensatoriska uppdrag. Det är ett oacceptabelt och alarmerande faktum som borde få den utbildningspolitiska nivån att ta sitt ansvar genom att vidta utbildningspolitiska åtgärder, men i den här frågan lyser såväl politiskt ansvarstagande som politiska åtgärder med sin frånvaro.

Brist på utbildningspolitiskt ansvarstagande

Skolverkets (2022c) rapport fick stor medial uppmärksamhet. Fokus riktades nästan uteslutande mot rapportens kvantitativa parametrar, det vill säga andelen simkunniga elever, och inte mot de problemområden som IDH-lärarna gav uttryck för. Det mediala fokuset påverkade den efterföljande debatten, vilken (i stort sett) enbart kom att handla om procentsatser och procentenheter.

Invgida personer, exempelvis IDH-lärare, upplevde debatten som enkelspårig, provocerande och verklighetsfrånvärd, men den föranledde flera uttalanden från personer som på olika sätt är högst involverade i svensk undervisningspolitik. Ingen av dessa personer kände sig manade eller avkrävdes att fokusera på, erkänna och ta ansvar för Skolverkets (2022c) kvalitativa resultat angående problemområdena som så uppenbart beror

¹ Ett konkret exempel är den kommunala högstadieskolan som jag arbetar på, där ett simtillfälle i den mest närliggande simhallen kostar lite mer än 10.000 kronor per årskurs. Det betyder att över 30.000 kronor måste spenderas på transport och inträde för att årskurs 7, 8 och 9 ska ges chansen att simma en gång. Pengarna som används kommer från IDH-budgeten på 20.000 kronor samt från simbudgeten på 12.000 kronor. Efter att alla årskurser har simmat återstår alltså 2000 kronor.

på utbildningspolitiska faktorer. Istället för någon form av ansvarstagande användes intetsägande, och framför allt verkningslösa och verklighetsfrånvända, floskler och slentrianmässiga yttranden om exempelvis vikten av simkunnighet. För en reflekterande praktiker angränsar en sådan ansvarslöshet till tjänstefel. Dessutom upplevs det som ett stort svek att ett så tydligt rop på hjälp, vilket Skolverkets (2014, 2022c) kvalitativa resultat måste klassificeras som, negligeras fullständigt.

En av personerna som kommenterade Skolverkets (2022c) resultat var utbildningsråd Sabina Vesterlund. I ett pressmeddelande från Skolverket (2022b) börjar hon med att konstatera att det är allvarligt att över 8000 elever lämnade mellanstadiet utan att vara simkunniga. Därefter lyfts det faktum att skolan inte lyckas kompensera för elevers socioekonomiska förutsättningar, vilket Vesterlund kommenterar på följande sätt:

Det finns inget annat betygskriterium som är så tydligt som det för simkunnigheten. Kravet bygger på ett säkerhetstänk och värnande om liv. Stöd måste sättas in till alla elever som man tror inte kommer att nå kravet. Det har alla elever rätt till oavsett bakgrund. (Skolverket 2022b)

Varför Vesterlund över huvud taget väljer att nämna simkriteriet och dess motivering är och förblir en gåta, men det är intellektuellt ohederligt att uttrycka att alla elever har rätt till stödundervisning när utmaningen som kommenteras gör det gällande att alla elever, på grund av bristande förutsättningar, faktiskt inte har rätt till stödundervisning. Skyggglapparna som krävs för att göra ett sådant uttalande är, i brist på andra ord, häpnadsväckande stora.

Pressmeddelandet avslutas med en kommentar om resultaten som visar att majoritet av Sveriges IDH-lärare (sju av tio) upplever att det är svårt att bedriva simundervisning, främst på grund av den bristande tillgången till närliggande och tillgängliga bassänger.

Det bör inte enbart ligga på den enskilde läraren att få till simundervisning med tillhörande planering och logistik samt vikarier till annan undervisning. Här måste skolledning och huvudmännen ge bättre förutsättningar så att simundervisningen kan genomföras. (Skolverket 2022b)

Uttalandet upplevs antagligen inte ha med sakfrågan att göra, det vill säga den bristande tillgången till närliggande och tillgängliga bassänger, och det beror på att uttalandet faktiskt inte har med sakfrågan att göra. Vesterlund väljer nämligen enbart att kommentera utmaningen gällande att ”simundervisning är tidskrävande och ofta innebär dubbelarbete med att genom-

föra simundervisningen och samtidigt ordna med vikarie till ordinarie lektioner” (Skolverket 2022b). Hon har visserligen rätt i att det är orimligt att IDH-lärare ska agera simlärare, vikariesamordnare, administratörer och sköta logistiska ärenden i samband med skolsimningen, men det är knappast IDH-lärarnas extraarbete som bör vara den springande punkten när skolsimningens utmaningar behandlas. Varför ett utbildningsråd undviker att kommentera kärnproblemen och därmed negligerar dessa fullständigt är på många sätt oförklarligt, men en sak är säker; inget av Vesterlunds uttalanden visar någon som helst förståelse för utbildningspolitiska faktors påverkan på skolsimningen. Istället tycks allt ansvar förskjutas till IDH-lärarna, rektorerna och huvudmännen.

En annan person som kommenterade Skolverkets (2022c) rapport var skolminister Lotta Edholm (L) som emottog en skriftlig fråga från Fredrik Lundh Sammeli (S) (Utbildningsdepartementet 2022/23:837). Frågan som Edholm besvarar är ett så tydligt exempel på det skeva kvantitativa fokuset i debatten om skolsimningen att frågan bör lyftas före svaret. Lundh Sammeli ber Edholm att dels redogöra för vilka åtgärder som ska vidtas för att en högre andel barn ska vara simkunniga, dels ta ställning till huruvida det är ett klokt förslag att flytta simkunnighetsmålet till en lägre årskurs för att således få fler barn att bli simkunniga tidigare.

Om frågan hade utgått från ett kvalitativt perspektiv hade den berört skolsimningens utmaningar, skolors undermåliga förutsättningar eller IDH-lärarnas svårigheter att uppfylla skolans tillsynsansvar, kunskapsuppdrag och kompensatoriska uppdrag. Utifrån ett kvalitativt perspektiv hade en adekvat fråga avkrävt svar angående rådande resursbrist och/eller behovet av ekonomiska satsningar på att anlägga fler bassänger, men debattens skeva fokus gör att Lundh Sammelis fråga kretsar om procentenheter och procentandelar. Villkoren för simundervisningen förbises, medan simkunnighetsandelen är det enda som anses vara väsentligt, trots att det enda rimliga är att betrakta Skolverkets (2022c) kvantitativa resultat som en följd av de kvalitativa resultaten. För en reflekterande praktiker är en sådan kausalitet en självklarhet; god simundervisning genererar en ökad andel simkunniga elever; avsaknad av god simundervisning leder till en ökad andel icke simkunniga elever. Den allmänna synen på och förståelsen för skolsimning tycks dock vara så snedvriden, förlegad och ofullständig att en utbildningspolitisk talesperson från oppositionen misslyckas att ställa skolministern mot väggen, trots att en stor mängd rapporter och granskningar presenterar kvalitativa resultat som ger alla verktyg för att formu-

lera en välfunnen fråga med stark verklighetsförankring (exempelvis Skolverket 2014; Skolinspektionen 2018; Skolverket 2022c).

Frågans kvantitativa fokus öppnade upp möjligheten för skolminister Lotta Edholm att, likt Sabina Vesterlund och många andra med henne, använda floskler och slentrianmässiga uttryck för att kommentera simkunighetsandelen bland Sveriges barn och unga (se Utbildningsdepartementet 2022/23:837). Det var en möjlighet som Edholm inte försummade.

Edholms svar tar avstamp i Skollagens (SFS 2010:800) krav på likvärdig utbildning samt i simkriteriets tydlighet. Det är som om Edholm gömmer sig bakom dessa utbildningspolitiska textframställningar och inkluderar skrivningarna som om deras blotta existens utgör bevis för att den utbildningspolitiska nivån har tagit och tar sitt ansvar. Edholm slår även fast att "[h]uvudmännen ansvarar för att eleverna får den utbildning de har rätt till", vilket är en tydlig markering. Enligt Edholm ligger ansvaret för skolsimningen på huvudmännen, inte på den utbildningspolitiska nivån. Det är ett förvisso ett tydligt ställningstagande, men uttalandet saknar verklighetsförankring eftersom huvudmännen omöjligt kan ta det ansvaret. De kvalitativa resultaten i Skolverkets (2022c) rapport är ytterst tydliga angående att skolsimningens huvudutmaning är bristen på tillgängliga och närliggande bassänger. Kort sagt behövs det betydligt fler bassänger. Att mena att det är huvudmännens ansvar att se till att eleverna får den utbildning som de har rätt till är synonymt med att mena att det är huvudmännen som ska åtgärda huvudutmaningen.

En ny simhall kostar ungefär 50 000 kronor per kvadratmeter (Ahola 2024; se även Berlin 2021). Experter menar att en liten simhall går att bygga för under hundra miljoner kronor (Berlin 2021), men Sveriges IDH-lärare skriker inte nödvändigtvis efter simhallar på 2000 kvadratmeter, utan snarare efter fler 25-metersbassänger. Det är antagligen extremt lågt räknat, men om man ponerar att den minsta tänkbara byggnaden som rymmer två omklädningsrum och en 25-metersbassäng behöver bestå av åtminstone 300 kvadratmeter innebär det att varje ny bassäng skulle kosta ungefär femton miljoner kronor. I Sverige finns 290 kommuner. Om varje kommun ska anlägga varsin ny bassäng, det vill säga addera 290 25-metersbassänger till den totala mängden bassänger i Sverige, skulle det sammanlagt kosta ungefär 4,3 miljarder kronor.

290 nya 25-metersbassänger fyller garanterat inte ens en bråkdel av det faktiska behovet. Räkneexemplet fyller ändå sin funktion eftersom det visar att det är uteslutet, orimligt, otänkbart och absurt att tro att huvudmännen ska kunna ta ansvar för att eleverna får den utbildning som de har

rätt till, i synnerhet med tanke på att Sveriges Kommuner och Regioners (SKR) (2024) prognos för 2024 understryker att ”kommunerna gör ett sammanlagt överskott på 2 miljarder kronor. Det är det lägsta resultatet i kommunerna på 20 år, och två av tre kommuner uppger att de har riktade besparingskrav på vissa verksamheter.” Om hela överskottet skulle läggas på att bygga nya 25-metersbassänger skulle pengarna räcka till 133 byggnader på 300 kvadratmeter, vilket betyder att kommunerna gemensamt har ekonomiska medel för att ungefär varannan kommun ska få en ny 25-metersbassäng. Att kommunerna skulle välja att lägga hela överskottet på bassänger är dock lika orimligt som att mena att huvudmännen kan ta ansvar för att eleverna får den *simundervisning* som de har rätt till.

Efter den tydliga markeringen att det är huvudmännen, och inte den utbildningspolitiska nivån, som är ansvarig för skolsimningen och dess utmaningar bemöter Edholm förslaget om att flytta simkunnighetsmålet till en lägre årskurs.

När det gäller frågan om att flytta kravet på simkunnighet i skolan till en lägre årskurs vill jag dock poängtera att rörelser i vatten och vattenvana samt att balansera, flyta och simma i mag- och ryggläge är en del av det centrala innehållet i ämnet idrott och hälsa redan i årskurs 1–3. Det är således ett obligatoriskt ämnesinnehåll som alla elever har rätt att möta i undervisningen. (Utbildningsdepartementet 2022/23:837)

Det framgår inte särskilt tydligt, men det går att utläsa att Edholm är emot Lundh Sammelis förslag. Om det antagandet stämmer har Edholm god grund för sitt ställningstagande. Att tro att ett tidigarelagt simkrav hade resulterat i en ökad simkunnighetsandel är naivt. Skolsimningens utmaningar kvarstår, oavsett i vilken årskurs styrdokumentet kräver att eleverna ska vara simkunniga, och om eleverna inte blir simkunniga tack vare det centrala innehållet blir de knappast simkunniga bara för att simkunnighetsmålet tidigareläggs. Om förutsättningarna hade tillåtit tidiga insatser hade det, utifrån simkriteriets kartläggningsfunktion, gått att föra fram starka argument för poängen med ett simkunnighetsmål i lågstadiet, men eftersom det i dagsläget alltför sällan finns förutsättningar att erbjuda icke simkunniga elever extrasimning fyller en tidigarelagd kartläggning inget pragmatiskt syfte. Lundh Sammelis frågor saknar alltså i hög utsträckning verklighetsförankring. Likaså gör Edholms avslutande del av svaret på dessa frågor.

Tidiga insatser är avgörande för att elever ska nå betygsriterierna för ett godkänt betyg i såväl ämnet idrott och hälsa som i alla andra ämnen. Re-

geringen har därför bland annat gjort det möjligt för huvudmän att söka statsbidrag för undervisning under skollov redan i låg- och mellanstadiet, där simundervisning kan ingå. (Utbildningsdepartementet 2022/23:837)

Att benämna statsbidrag för lovskola som en tidig insats för att öka simkunnighetsandelen är bara nonsens. Om det är svårt att hitta lediga tider i simhallen under skolveckor är det garanterat inte lättare att hitta tider under lov. En majoritet av Sveriges IDH-lärare, i synnerhet högstadielärare, är dessutom lediga under loven (se *ferietjänst*). I många fall finns det alltså vare sig tillgång till lämplig personal eller lämplig undervisningslokal under lovskolan, men dessa utmaningar kommer sent i den process som Edholm implicit kallar för insats. Om skolors huvudmän söker och beviljas statsbidrag, vilket för övrigt bör fördelas på alla skolor i kommunen, ska varje enskild rektor välja att spendera sin andel av pengarna på simkunnighet framför att spendera pengarna på de andra skolämnena, varav tre är kärnämnen (svenska, matematik och engelska). Chansen att statsbidraget används för att främja elevers simutveckling är med andra ord, av flera anledningar, försvinnande liten.²

Edholms uttalande om statsbidraget saknar förvisso verklighetsförankring, men det inkluderar en central del av skolsimningen, nämligen dess påverkan på elevers IDH-betyg. Ämnet IDH är ett av ämnena med lägst målluppfyllelse. Det gäller för både mellan- och högstadiet (Skolverket 2022d, 2023). Andelen mellan- och högstadielever som inte når godkänt betyg är ungefär sju procent. Om siffran upplevs bekant är det antagligen för att Skolverkets (2022c) rapport menar att sju procent av eleverna i årskurs 6 inte är simkunniga. Det är inte förvånande att andelen icke simkunniga elever i så hög utsträckning sammanfaller med andelen elever som inte når ett godkänt IDH-betyg. Om en elev inte kan simma betyder det att eleven inte kan få ett godkänt betyg i ämnet IDH. En elev kan i övrigt ha uppfyllt alla andra kriterier på en A-nivå, men det spelar ingen roll om eleven inte är simkunnig. Uppfylls inte simkriteriets krav resulterar det i betyget F.

Att ett enda kriterium kan avgöra ett slutbetyg är inget unikt för ämnet IDH. Det är så det svenska betygssystemet är uppbyggt. Det som däremot är unikt för IDH är att eleverna sällan ges chansen att träna och öva inför att ett betygskriterium bedöms. Kort sagt innebär det att eleverna som redan kan simma, till stor del tack vare deras socioekonomiska förutsätt-

2 I ärlighetens namn är antalet trösklar som måste överkommas för att över huvud taget kunna erbjuda lovskolssimning antagligen högre än det maximala antalet simtillfällen som lovskolssimning sammanlagt kan innebära för en enskild elev.

ningar, har chansen att få ett godkänt IDH-betyg, medan eleverna som inte kan simma, till stor del på grund av deras socioekonomiska förutsättningar, inte har chansen att få ett godkänt IDH-betyg. Det är ett faktum som inte går hand i hand med Skollagens (SFS 2010:800) krav på likvärdig och kompensatorisk utbildning.

För en icke simkunnig elev kan ett F i ämnet IDH få stora konsekvenser. Slutbetygen i årskurs 9 har en urvalsfunktion, vilket innebär att en elev kan gå miste om 10 (E), 12,5 (D), 15 (C), 17,5 (B) eller 20 (A) meritpoäng vid sin gymnasieansökan om eleven inte kan simma 200 meter, varav 50 meter på rygg. Avsaknaden av dessa poäng kan avgöra huruvida eleven kommer in på sina gymnasieval eller inte. Skolsimningens undermåliga förutsättningar påverkar alltså, på flera sätt, elevers sociala och akademiska framtidsutsikter och möjligheter, vilket belyser en sällan uppmärksammas dimension av att simkunnighet är nära knutet till liv och (o)hälsa. För en reflekterande praktiker är det alldeles uppenbart att rådande villkor för skolsimningen är oacceptabla och att något måste göras, men de stora frågorna är: Vad ska göras? Och vem ska axla ansvaret?

Avslutande kommentar och diskussion

Vad gäller ansvarstagande är det helt omöjligt att ta del av Skolinspektionens (2018) kvalitetsgranskning, Skolverkets (2022c) rapport och IDH-lärares utsagor (exempelvis Jällhage 2021b) och mena att ansvaret för skolsimningen och dess utmaningar ligger på huvudmännen, rektorerna och/eller IDH-lärarna. Att mena det är intellektuellt ohederligt. Rådande förutsättningar gör att huvudmän, rektorer och IDH-lärare alltför sällan kan erbjuda god och säker *simundervisning* (se avsnittet ”Skolsimningens utmaningar”). Ansvaret ligger självklart på den utbildningspolitiska nivån eftersom det endast är där insatser kan genomföras för att skapa förändringar som kan resultera i hållbara, pragmatiska och rimliga villkor för skolsimningen. Med det sagt är det minst lika intellektuellt ohederliga att ens antyda att staten skulle ha möjlighet att göra nödvändiga investeringar för att skolsimningen, i sin nuvarande utformning, skulle fungera på ett optimalt sätt. Den summa som skulle krävas för att råda bot på bristen på närliggande och tillgängliga bassänger är närmast astronomisk.³

3 Om man ponerar att det i snitt skulle krävas minst två nya simhallar per kommun innebär det följande räkneexempel: $290 \times 200\,000\,000 \times 2 = 116\,000\,000\,000$. Summan rör sig alltså om (minst) 116 miljarder kronor (Jfr. Ahola 2024).

Det som skulle behövas, det vill säga betydligt fler bassänger, är inte ekonomiskt försvarbart, vilket betyder att det här är ett av de sällsynta fall, där det helt enkelt inte går att göra någonting för att lösa utmaningarna om problemkatalysatorn i fråga ska vara i sin nuvarande form. Det betyder helt enkelt att katalysatorn måste tas bort eller förändras. En stor del av problemkatalysator för skolsimningen utgörs av de orimliga, ogenomtänkta och förlegade utbildningspolitiska kraven som är framskrivna i läroplanen för grundskolan. Kraven krockar med en verklighet där de inte kan uppfyllas, vilket resulterar i en skolaktivitet som inte svarar mot skolans kunskapsuppdrag, tillsynsansvar eller kompensatoriska uppdrag. Det finns alltså något som den utbildningspolitiska nivån kan göra för att förbättra villkoren för skolsimningen, nämligen att genomföra omfattande revideringar i läroplansskrivningarna för skolsimningen.

Det är ett optimalt tillfälle för den utbildningspolitiska nivån att börja se över, diskutera och förändra läroplansskrivningarna för skolsimningen eftersom

[r]egeringen anser att det behövs en ny syn på kunskap i svensk skola. Ett viktigt steg är att få på plats läroplaner som är tydligt inriktade på fakta och ämneskunskaper. Läroplanerna behöver också bättre anpassas efter barns kognitiva utveckling. Nu tillsätts en ny utredning som ska se över läroplanerna (Regeringskansliet 2023).

Thomas Persson, som är utsedd till särskild utredare, bör ta nedanstående förslag i beaktande innan han, senast den 28 februari 2025, ska redovisa vad utredningen kommit fram till efter att läroplanerna har setts över.

Först och främst bör det så kallade tydliga simkriteriet skrivas om så att det faktiskt blir tydligt (se avsnittet ”Det tydliga (?) och kvantifierade betygskriteriet”). Ett tydligt simkriterium hade inneburit ett minskat tolkningsutrymme och således mer likvärdiga bedömningar av elevers simkunnighet, men det hade även resulterat i mer tillförlitliga och jämförbara kartläggningar, vilket i sin tur hade svarat mot behovet av mer trovärdig och jämförbar statistik angående den totala simkunnighetsandelen i Sverige (se avsnittet ”Simrelaterad forskning”). Nedan återfinns ett konkret förslag på ett nytt kriterium som dels stämmer överens med den fullständiga definitionen av simkunnighet (se Svensk simidrott u.å.; Svenska Livräddningssällskapet u.å.a), dels inkluderar kvalitativa aspekter såväl som kvantitativa, vilket minskar tolkningsutrymmet genom att graden av tydlighet ökar:

Eleven hanterar nödsituationer på land och vid vatten. Dessutom kan eleven falla i vattnet, få huvudet under ytan och efter att åter ha tagit sig upp till ytan simma 200 meter i en obruten följd, varav 150 meter bröstsim och 50 meter liksidigt ryggsim.

Efter att simkriteriet setts över och formulerats om bör dess betygsgrundande funktion upphävas. Vattenvana och simteknik, samt centrala begrepp för och faktakunskaper om simning, kan med hög grad av rimlighet finnas som ett centralt innehåll i ämnet IDH, framför allt i låg- och mellanstadiet, men simkunnighetskriteriet bör alltså enbart användas i kartläggningssyfte. En sådan förändring gör att elever inte blir bestraffade med IDH-betyget F om de inte kan eller har givits chansen att lära sig simma (se avsnittet ”Brist på utbildningspolitiskt ansvarstagande”). Förändringen innebär även att det inte finns fog för de icke simkunniga eleverna, eftersom de vet att de ändå kommer få ett underkänt IDH-betyg, att strunta i ämnet IDH, vilket torde ses som något positivt utifrån ett hälsoperspektiv på individ-, grupp- och samhällsnivå. Samtal om varför en (i övrigt ofta högrepresterande) icke simkunnig elev plötsligt slutat dyka upp på IDH-lektionerna är nämligen vanligt förekommande för landets IDH-lärare, och det är alltför sällan argument om vikten av rörelse eller hälsokunskap väger tyngre än känslan av meningslöshet som simkriteriets existens framkallar.

Om simkunnighets tas bort som ett betygsgrundande kriterium i ämnet IDH öppnas möjligheten att formulera utbildningspolitiska skrivningar som gör det gällande att simkunnighet, likt värdegrunduppdraget (se Skolverket 2022a), är hela skolans angelägenhet, inte enbart ämnet IDH:s och IDH-lärarnas. En sådan skrivning gör att huvudansvaret för såväl simkunnighetskartläggningar som elevernas simkunnighet explicit kan läggas på huvudmännen och rektorerna, vilket hade haft flera fördelar. Den kanske största fördelen är att huvudmännen, istället för varje enskild skola, kan ha en öronmärkt budget för skolsimningen. Om pengarna för att möjliggöra simkartläggning tas ur en IDH-budget är 10 000, 20 000 eller 30 000 extremt mycket pengar, men det samma gäller inte om pengarna kommer från en kommunal simbudget.

Pengarna kan dels komma från kommunintäkter, dels från statsbidrag som baseras på antalet icke simkunniga elever som huvudmannen ansvarar för. Det hade jämnat ut skillnader mellan skolor med goda socioekonomiska förutsättningar och skolor med mindre goda socioekonomiska förutsättningar. Om högstadieskola X, efter att rektorn rapporterat in resultaten efter första simkartläggningen, visar sig ha ett betydligt större behov av extrasimning än högstadieskola Y fördelar huvudmannen helt

enkelt en större andel av budgeten till skola X. En öronmärkt simbudget som huvudmännen ansvarar för gör det även lättare att samordna, planera, hitta tider för och genomföra god och säker extrasimning för alla huvudmännens icke simkunniga elever. Huvudmännen har dessutom helt andra möjligheter än en IDH-lärare att sluta bra avtal med såväl bussbolag som simhallar. Det borde göra det möjligt att dels genomföra billiga simkartläggningar, dels genomföra intensivträning och/eller erbjuda regelbundna besök i simhallen för eleverna som är i behov av extrasimning.

Utifrån ovanstående modell finansieras, planeras och samordnas alltså all skolsimning, det vill säga både simkartläggning och kompensatoriska insatser, av huvudmännen, vilka får statligt ekonomiskt stöd som baseras på simkartläggningen, vars resultat rapporteras in av rektorerna. På så sätt blir det ett tydligt fokus på att öka andelen simkunniga elever eftersom pengarna huvudsakligen går till de elever som ännu inte kan simma. En sådan statlig investering bör anses vara rimlig, inte minst eftersom simkunighetsmålet ”bygger på ett säkerhetstänk och värnande om liv” (Skolverket 2022b). Bidraget behöver dessutom antagligen inte utgöra en särskilt hög summa. 2022 rörde det sig om cirka 8000 icke simkunniga 12-åringar, vilket i snitt motsvarar ungefär 30 elever per kommun. Ett rimligt antagande är att huvudmännen, i synnerhet efter att goda avtal har förhandlats, borde kunna utträta mycket med några tusen kronor per icke simkunnig elev. Det gäller inte minst om huvudmännen, tillsammans med rektorerna, samordnar extrasimningen så att den omfattar flera skolor på samma gång.

Om de utbildningspoliska skrivningarna formuleras på ett sätt som möjliggör ovanstående modell innebär det att majoriteten av Sveriges elever, precis som i dagsläget, enbart genomför regelbundna simkartläggningar, förslagsvis ett vartannat år (exempelvis i början av årskurs 7 samt i början av årskurs 9), men att pengarna för att möjliggöra en säker simkartläggning kommer från huvudmännen, vilka också, tillsammans med rektorerna, ansvarar för planering och logistik. Pengarna behöver inte gå till eleverna som är simkunniga, utan kan huvudsakligen investeras i att öka simkunighetsandelen i form av kompensatoriska stödinsatser. Hurvida IDH-lärarna över huvud taget ska vara inblandade i skolsimningen är en annan fråga. Ett pragmatiskt alternativ är att IDH-lärarna närvarar under och bedömer simkartläggningen, men att varje enskild huvudman, i samråd med rektorerna, beslutar om skolpersonal, extern person eller en kombination av de båda ska bedriva extrasimningen.

Lundh Sammels förslag angående att flytta simkunighetsmålet till en lägre årskurs än dagens ter sig på ett helt annat sätt om de utbildningspo-

litiska skrivningarna för skolsimningen genomgår omfattande revideringar. De förändrade förutsättningar kan medföra att det finns goda skäl för tidigarelagda kartläggningar eftersom det i så fall kan finnas möjligheter att genomföra de tidiga insatser som skolminister Lotta Edholm, på god grund, framhäver som viktiga (se Utbildningsdepartementet 2022/23:837).

Avslutningsvis finns det alltså något som den utbildningspolitiska nivån kan göra för att förändra och förbättra villkoren för skolsimningen. Huruvida ovanstående förslag är de bästa är inte upp till den här reflekterande praktikern att avgöra, men förhoppningsvis kan de åtminstone fungera som en språngbräda för tvärprofessionella diskussioner om hur skolsimningen och dess förutsättningar kan förbättras. Eventuella förändringar är dessvärre långt borta. Fram tills att en (omfattande) förändring sker faller ansvaret för skolsimningen främst på ämnet IDH och IDH-lärarna, vilka helt enkelt får göra sitt yttersta för att rådande villkor ska ha en så liten negativ inverkan som möjligt.

Referenslista

- Ahola, T. (2024). Badhusboomen: ”Priserna har stigit väldigt mycket”. *Byggindustrin*, 6 mars. <https://www.byggindustrin.se/affarer-och-samhalle/affarer-i-byggsektorn/badhusboomen-priserna-har-stigit-valdigt-mycket/>
- Berg, M. (2021). Combining time and space: An organizing concept for narratives in history teaching. *Acta Didactica Norden*, 15(1), s. 1-23. <https://doi.org/10.5617/adno.7860>
- Berg, M. & Persson, A. (2023). The didactic function of narratives: Teacher discussions on the use of challenging, engaging, unifying, and complementing narratives in the history classroom. *Historical Encounters*, 10(1), s. 44-59. <https://doi.org/10.52289/hej10.104>
- Berlin, Y. (2021). *Utmaning att bygga simhallar*. Föreningen Sveriges stadsbyggare. <https://stadsbyggnad.org/2021/utmaning-att-bygga-simhallar/> [2024-09-30]
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Liber.
- Claesson, A., Krig, A., Jonsson, M., Ringh, M., Svensson, L., Forsberg, S., Nord, A., Nordberg, P., Olausson, M., Jacobsson, A., Nilsson, L. & Hollenberg, J. (2021). Incidence and characteristics of drowning in Sweden during a 15-year period. *Resuscitation*, 162, s. 11-19. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resuscitation.2021.01.028>
- Gustavsson, J., Olsson, L. & Andersson, R. (2013). *Drunkning i Sverige 1997-2011*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. <https://rib.msb.se/filer/pdf/26620.pdf>

- Gutiérrez, K. & Penuel, W. (2014). Relevance to Practice as a Criterion for Rigor. *Educational Researcher*, 43(1), s. 19–23. <https://doi.org/10.3102/0013189X13520289>
- Jällhage, L. (2020). Simolyckan: 6-åringens död utreds av flera myndigheter. *Vi Lärare*, 24 augusti. <https://www.vilarare.se/nyheter/arbetsmiljobrott/simolyckan-6-aringens-dod-utreds-av-flera-myndigheter/>
- Jällhage, L. (2021a). Ingen vet hur många som kan simma. *Vi lärare*, 19 maj. <https://www.vilarare.se/nyheter/simundervisning/ingen-vet-hur-manga-som-kan-simma/>.
- Jällhage, L. (2021b). 6 av 10 kommuner saknar riktlinjer för simning. *Vi Lärare*, 19 maj. 6 av 10 kommuner saknar riktlinjer för simning | Nyheter (vilarare.se)
- Kjendlie, P.-L., Pedersen, T., Thoresen, T., Setlo, T., Moran, K., Stallman, R.-K. (2013). Can You Swim in Waves? Children's Swimming, Floating, and Entry Skills in Calm and Simulated Unsteady Water Conditions. *International Journal of Aquatic Research and Education*, 7(4), s. 301–313. DOI: <https://doi.org/10.25035/ijare.07.04.04>
- Kraepelien-Strid, E. (2004). Simma eller försvinna ... *Svensk idrottsforskning*, (4), s. 54–56. <https://www.idrottsforskning.se/wp-content/uploads/2014/04/Simma.pdf>
- Lindberg, F. (2021). *Drunkning vanligare än vad man tidigare trott*. Drunkning vanligare än man tidigare trott | Karolinska Institutet Nyheter (ki.se) [2024-01-05]
- Lindmark, U. (2004). *Tillsyn av simkunnighet och förmåga att hantera nödsituationer vid vatten* (Rapport 2003:3260). Skolverket. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65569a/1553958672966/pdf1461.pdf>
- Matta, C. (2022). Teoretisk och normativ pedagogisk forskning är alltid relevant – även ur ett rent instrumentellt perspektiv. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 28(1-2), s. 155–159. <https://doi.org/10.15626/pfs28.0102.06>
- Moran, K., Stallman, R. K., Kjendlie, P. L., Dahl, D., Blitvich, J. D., Petrass, L. A., McElroy, G. K., Goya, T., Teramoto, K., Matsui, A. & Shimongata, S. (2012). Can You swim? An Exploration of Measuring Real and Perceived Water Competency. *International Journal of Aquatic Research and Education*, 6(2), s. 1–14. DOI: <https://doi.org/10.25035/ijare.06.02.04>
- MSB (2012). *Säkerhet vid bad med barngrupp*. <https://rib.msb.se/filer/pdf/26263.pdf>
- Olsson, E. (2023). Lärarnas krav efter dödsolyckan. *Vi Lärare*, 24 april. <https://www.vilarare.se/nyheter/annat/lararnas-krav-efter-dodsolyckan/>
- Persson, A. (2022). Mycket mer än en metod: Lärare samtalar om arbetet med kontroversiella frågor i geografundervisningen. *Utbildning och Demokrati*, 31(1), 5–29. DOI: 10.48059/uod.v31i1.1862
- Persson, A. & Berg, M. (2023). Relevant forskning för den reflekterande praktiken? Några kritiska reflektioner omkring ett samtida forskningsfält. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 28(1-2), s. 165–170. <https://doi.org/10.15626/pfs28.0102.08>
- Regeringskansliet. (2023). *Fakta och ämneskunskaper ska genomsyra nya läroplaner* [pressmeddelande], 19 december. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/12/fakta-och-amneskunskaper-ska-genomsyra-nya-laroplaner/>

- SFS 2010:800. *Skollag*.
- Shutea, V., Leighton, J., Jangc, E. & Chu, M-W. (2016). Advances in the science of assessment. *Educational Assessment*, 21(1), s. 34-59. <https://doi.org/10.1080/10627197.2015.1127752>
- Skolinspektionen (2018). *Kvalitetsgranskning av ämnet idrott och hälsa i årskurs 7-9*. Mall övergripande rapport TKG (skolinspektionen.se)
- Skolverket (2014). *Simkunnighet i årskurs 6* (Rapport 2014:402). <https://www.skolverket.se/getFile?file=3358>
- Skolverket (2022a). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr 22*. <https://www.skolverket.se/download/18.2cb9d0c18340c7dae31dd/1663664935672/pdf9718.pdf>
- Skolverket (2022b). *Simkunnighet minskar bland svenska elever* [pressmeddelande], 7 december. <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2022-12-07-simkunnigheten-minskar-bland-svenska-elever>
- Skolverket (2022c). *Simkunnighet i årskurs 6 Läsåret 2021/22* (Rapport 2022:16). <https://www.skolverket.se/getFile?file=10534>
- Skolverket. (2022d). *Slutbetyg i grundskolan*. (2022:1314). Slutbetyg i grundskolan - våren 2022 (skolverket.se)
- Skolverket. (2023). *Ny statistik om terminsbetygen i årskurs 6*. Ny statistik om terminsbetygen i årskurs 6 - Skolverket [2024-10-05]
- Skolverket (2024). *Extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/extra-anpassningarsarskilt-stod-och-atgardsprogram> [2024-02-06].
- SLU (2023). *Sjöar och vattendrag*. <https://www.artdatabanken.se/arter-och-natur/naturtyper/sjoar-och-vattendrag/> [2024-01-03].
- Svenska.se (2022a). *Svenska akademiens ordböcker*. <https://svenska.se/tre/?sok=undervisning&pz=1> [2024-09-16]
- Svenska.se (2022a). *Svenska akademiens ordböcker*. <https://svenska.se/tre/?sok=prov&pz=1> [2024-09-16]
- Svenska Livräddningssällskapet (2010). *Vem är simkunnig* [pressmeddelande], 8 november. https://www.mynewsdesk.com/se/svenska_livraddningssallskapet/pressreleases/vem-aer-simkunnig-514026
- Svenska Livräddningssällskapet (u.å.a). *Simskola*. https://svenskalivraddningssallskapet.se/simskola/#tab_vuxen [2023-10-26].
- Svenska Livräddningssällskapet (u.å.b). *I skolan*. I skolan - Svenska Livräddningssällskapet (svenskalivraddningssallskapet.se) [2024-09-15].
- Svenska Livräddningssällskapet (2023). *Svenska Livräddningssällskapets simkunnighetsrapport: 1,5 miljon svenskar kan inte simma 200 meter* [pressmeddelande], 7 juli. https://www.mynewsdesk.com/se/svenska_livraddningssallskapet/pressreleases/svenska-livraeddningssaellskapets-simkunnighetsrapport-15-miljon-svenskar-kan-inte-simma-200-meter-3263859
- Svensk simidrott. (2021). *Endast 14 % av Sveriges vuxna har testat sin simkunnighet sedan förra sommaren* [pressmeddelande], 16 juni. https://www.mynewsdesk.com/se/svenska_simforbundet/pressreleases/endast-14-percent-av-sveriges-vuxna-har-testat-sin-simkunnighet-sedan-foerra-sommaren-3109462

- Svensk simidrott (u.å). *Simkunnighet*. <https://svensksimidrott.se/simkunnighet> [2023-10-26]
- Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). (2024). *Fler tuffa år väntar för kommuner och regioner*. <https://skr.se/skr/tjanster/pressrum/nyheter/nyhetsarkiv/flertuffaarvantarforkommunerochregioner.81792.html> [2024-09-30]
- Thorp, R. & Persson, A. (2020). On historical thinking and the history educational challenge. *Educational Philosophy and Theory*, 52(8), s. 891-901. doi.org/10.1080/00131857.2020.1712550
- Tonström, E. (2023). Skolor väljer bort skolsim – «för dyrt». *Mitt i*, 25 oktober. <https://www.mitti.se/nyheter/skolor-valjer-bort-skolsim--for-dyrt-6.26.180342.42affa1d2c>
- Utbildningsdepartementet. (2022/23:837). *Simkunnigheten bland barn*. Simkunnigheten bland barn (Svar på skriftlig fråga 2022/23:837 besvarad av Statsrådet Lotta Edholm (L)) | Sveriges riksdag (riksdagen.se)
- Wiseman, A. (2010). The Uses of Evidence for Educational Policymaking: Global Contexts and International Trends. *Review of Research in Education*, 34(1), s. 1-24. <https://doi.org/10.3102/0091732X09350472>